

מדוע ישראל כל כך יקרה?

אלי מלכי

מאי 2022

malki@netmedia.net.il

"מזל טוב: תל אביב היא העיר היקרה בעולם לפי דירוג יוקר המחיה של יחידת המחקר של האקונומיסט (EIU)."

בהכרזה זאת נפתחת **כתבתה של ליטל סמט** בעיתון כלכליסט, שפורסמה בתחילת חודש דצמבר 2021. הדברים אינם מפתיעים. כל מי שהזדמן במהלך טיול בחו"ל לסופרמרקט מקומי גילה שמחיריהם של רוב המוצרים שם זולים ביחס למוצרים המקבילים בארץ. במאמר זה אנסה להסביר מדוע זה קורה וכן להתייחס לשאלה האם ניתן לעשות משהו בנדון.

כלכלת ההמבורגרים

כדי להסביר את התופעה של יוקר המחיה הגבוה בישראל נעזר בנתון נוסף שמפרסם השבועון הבריטי האקונומיסט, שנקרא מדד ה-BIG MAC. מאז שנות השמונים מפרסם האקונומיסט השוואת מחירים של מנת ההמבורגר שנקראת ביג-מק, בין מדינות שונות. מכיוון שרשת ההמבורגרים מקדונלדס מוכרת מוצרים זהים בכל העולם, הפער במחירו של ביג-מק בין שתי מדינות מהווה אינדיקטור פשוט לשונות ברמת המחירים. חשוב לזכור שמחירו של כל מוצר משקף את כל העלויות הכרוכות בהכנתו. כלומר מחיר הביג-מק משקף לא רק את מחירי הבשר, הלחמנייה והירקות, אלא גם את שכר העבודה של העובדים במסעדה, את דמי השכירות, את המסים וכיוב'.
בטבלה הבאה מוצגת השוואה בין מחירו של הביג-מק בישראל לבין מחירו הממוצע במדינות גוש היורו במהלך העשור האחרון.

השוואת מחירי BIG MAC בין ישראל לגוש היורו				
מקור: אקונומיסט				
שינוי	ינו-2022	ינו-2012	מטבע	
7%	17.00	15.90	₪	ישראל
27%	4.42	3.49	אירו	גוש היורו
מחיר בעיני תיירי ישראלי באירופה				
	3.56	4.88	₪	שער חליפין ל-1 אירו
-8%	15.75	17.04	₪	גוש היורו
	-7%	7%		בהשוואה לישראל

בחודש ינואר 2012 היה מחירו של הביג-מק בישראל 15.90 ₪.

באותו זמן המחיר הממוצע של ביג-מק בגוש היורו היה 3.49 יורו.

מכיוון ששער החליפין של השקל ביחס ליורו היה בתקופה זו 4.88 ₪ ליורו, תיירי ישראלי שהיה קונה ביג-מק באירופה היה משלם עבורו 17.04 ₪, כ-7% יותר מאשר המחיר המקביל בישראל.

עשר שנים לאחר מכן, בחודש ינואר 2022, עלה מחירו של הביג-מק בישראל בכ- 7% והגיע ל- 17 ₪.

בגוש היורו לעומת זאת עלה מחירו של הביג-מק בכמעט 27% והגיע ל- 4.42 יורו.

למרות זאת, תייר ישראלי שהיה קונה ביג-מק באירופה בתחילת 2022 היה משלם עליו רק 15.75 ₪, כ- 7% פחות מהמחיר בישראל. הסיבה לכך היא ששער החליפין של השקל ביחס ליורו ירד ל- 3.56 ₪ ליורו, או במילים אחרות השקל נהיה יקר יותר ביחס ליורו.

למרות שמחירו של הביג-מק באירופה עלה בכמעט פי 4 ביחס לעליית המחיר המקבילה בישראל, עדיין היה הביג-מק בישראל יקר יותר ביחס לאירופה כתוצאה מהתחזקותו של השקל ביחס ליורו.

התמונה הגדולה

אפשר לטעון שזהו מקרה ייחודי שמתייחס למוצר בודד ולא משקף את המציאות הכללית. אולם אם בוחנים השוואות סטטיסטיות רחבות שמפרסמים גופים בינלאומיים, מוצאים בדיוק את אותה תופעה. בטבלה הבאה מוצגים נתונים שלקוחים מפרסומים של ארגון ה-OECD לגבי רמת המחירים היחסית בין ישראל למדינות גוש היורו.

השוואה בין ישראל לגוש היורו לפי שוויון כוח קניה מקור: OECD				
שינוי	2021	מחיר 2011	מטבע	
6%	106.3	100.0	₪	ישראל
5%	20.9	20.0	אירו	גוש היורו
מחיר בעיני תייר ישראלי באירופה				
	3.52	4.94	₪	שער חליפין ל-1 אירו
-25%	73.8	98.9	₪	גוש היורו
	-31%	-1%		בהשוואה לישראל

ה-OECD משווה את העלות של סל זהה של מוצרים ושירותים בין מדינות שונות¹. בדומה לדוגמה של הביג-מק, השוני בעלות של סל זהה של מוצרים ושירותים בין שתי מדינות משקף את רמת המחירים היחסית ביניהן.

בניח לדוגמה שבשנת 2011, אותו סל מוצרים ושירותים שמודד ה-OECD נמכר בישראל במחיר של 100 ₪. על פי הנתונים שמפרסם ה-OECD המחיר הממוצע של הסל הנ"ל בגוש היורו באותה שנה היה 20 יורו².

תייר ישראלי שהיה מבקר באירופה ב- 2011 ורוכש את הסל הנ"ל היה משלם עליו כ- 99 ₪, בדומה לישראל. (שער החליפין הממוצע בשנה זו היה אז 4.94 ₪ ליורו). במילים אחרות, רמת המחירים בישראל ובאירופה ב- 2011 הייתה כמעט זהה.

עשר שנים לאחר מכן, בשנת 2021, היה מחירו של אותו סל מוצרים ושירותים בישראל כ- 106 ₪ (עליית מחיר של כ- 6%). בגוש היורו היה מחירו של הסל הנ"ל כ- 21 יורו (עליית מחיר דומה של כ- 5%).

¹ הסבר מקיף יותר על נתונים אלה ניתן למצוא [בסקירה שלהלן](#)

² ה-OECD מפרסם נתונים יחסיים, ולכן באמצעות ההנחה על מחיר הסל בישראל ניתן לגזור את מחירו בגוש היורו. כמובן שהמחיר האבסולוטי איננו משנה, מכיוון שאנו רוצים לבחון את היחס בין רמות המחירים.

למרות זאת תייר ישראלי באירופה שהיה רוכש את אותו סל ב- 2021, היה משלם רק כ- 74 ש"ח (שער החליפין הממוצע היה 3.52 ש"ח ליורו). כלומר רמת המחירים באירופה בשנת 2021 הייתה נמוכה בכ- 31% ביחס לישראל (או לחליפין, רמת המחירים בישראל הייתה גבוהה בכ- 40% ביחס לגוש היורו).

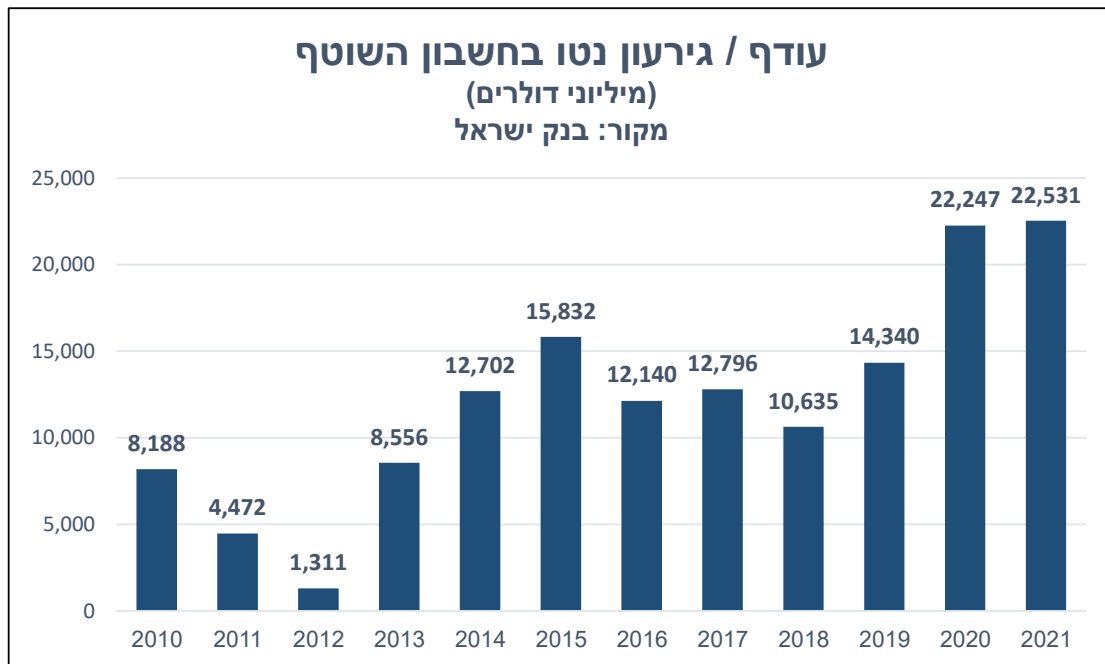
כמו בדוגמה של הביג-מק, הסיבה לפער ברמת המחירים היחסית בין ישראל לגוש היורו היא התחזקות השקל ביחס ליורו.

לסיכום, הן הדוגמה של הביג-מק והן הנתונים הסטטיסטיים של ה-OECD ממחישים שהסיבה לרמת המחירים היחסית הגבוהה בישראל איננה עליות מחירים בשוק המקומי, אלא התחזקותו של השקל. אם היינו רוצים שרמת המחירים בישראל ב- 2021 תחזור להיות שווה למקבילתה באירופה, המחירים בארץ היו צריכים לרדת בכ- 30% על מנת לפצות על התחזקות השקל בעשור האחרון. כמובן שזהו תרחיש לא ריאלי, ולכן על מנת להתקדם בהבנת הסוגיה צריך לבחון מהם הגורמים שהביאו לכך שהשקל התחזק כל כך.

מחיר ההצלחה

שערי החליפין של מטבעות זרים ביחס לשקל נקבעים בשוק החופשי ומשתנים על פי הביקוש וההיצע. למעשה שער החליפין של כל מטבע זר הוא המחיר של אותו מטבע בשקלים. כאשר נכנסת לישראל כמות גדולה של מטבע חוץ (מט"ח), נוצר עודף ומחירו של המט"ח בשקלים יורד (כלומר השקל מתחזק). במקביל כאשר כמות גדולה של מט"ח יוצאת מהמדינה, נוצר חוסר ומחירו של המט"ח עולה (כלומר השקל נחלש).

ישנם מספר גורמים שמשפיעים על הכניסה ועל היציאה של מט"ח מישראל. המקור העיקרי לכניסה של מט"ח הם ענפי היצוא. חברת הייטק שמוכרת בחו"ל מקבלת הכנסות במטבע חוץ. אולם כדי לשלם שכר לעובדים שלה בארץ היא צריכה להמיר את המט"ח לשקלים ובכך היא יוצרת היצע של מט"ח. לעומת זאת יבוא של סחורות ושירותים מחו"ל גורם ליציאת מט"ח מהארץ. כאשר אנחנו רוכשים מוצר מחו"ל התשלום עבור אותו מוצר ייעשה במטבע חוץ, גם אם אנחנו משלמים בשקלים. לפיכך יבוא של מוצרים ושירותים יוצר ביקוש למט"ח, ולאחר מכן מביא ליציאה של מט"ח מהארץ (כאשר היבואן הישראלי משלם למוכר בחו"ל). המאזן הסופי של הכניסה והיציאה של מטבע חוץ מהמדינה נקרא העודף או הגירעון בחשבון השוטף והוא מוצג בתרשים הבא.

ניתן לראות שבמהלך כל העשור האחרון היה החשבון השוטף בישראל בעודף קבוע: נכנסה כמות רבה יותר של מטבע חוץ ביחס לכמות שיצאה. כתוצאה מכך ירדו מחיריהם של רוב המטבעות ביחס לשקל, או במלים אחרות השקל התחזק ביחס לרוב המטבעות.

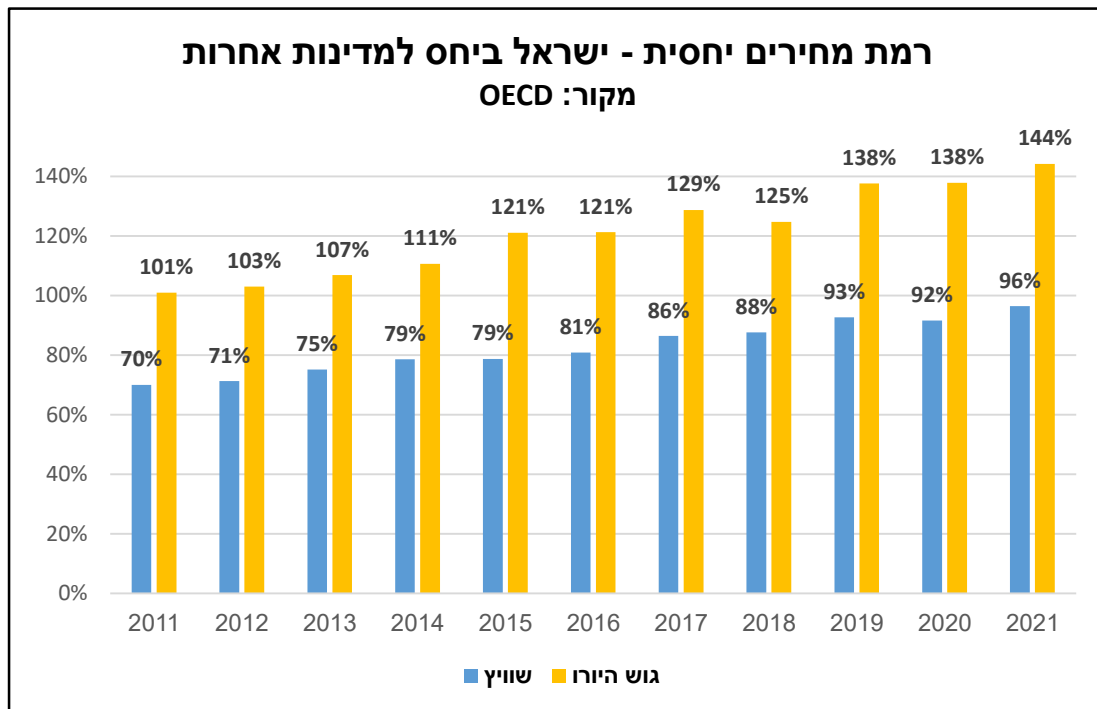
חשוב לזכור שהעודף המתמשך בחשבון השוטף הוא למעשה ביטוי להצלחתם של ענפי היצוא בישראל, ובמיוחד של תעשיית ההייטק. מכיוון שהעלייה ברמת המחירים היחסית בישראל היא תוצאה של התחזקות השקל, ניתן לראות בה את המחיר שאנו משלמים עבור הצלחתם הכלכלית של ענפי היצוא בישראל.

אליה וקוץ בה

לכאורה אין סיבה שהציבור הישראלי יתלונן על רמת המחירים היחסית הגבוהה בארץ. ההצלחה הכלכלית של ענפי היצוא בישראל אמורה להיטיב עם כולם. אולם התמונה המלאה היא קצת יותר מורכבת, כפי שנראה בהמשך.

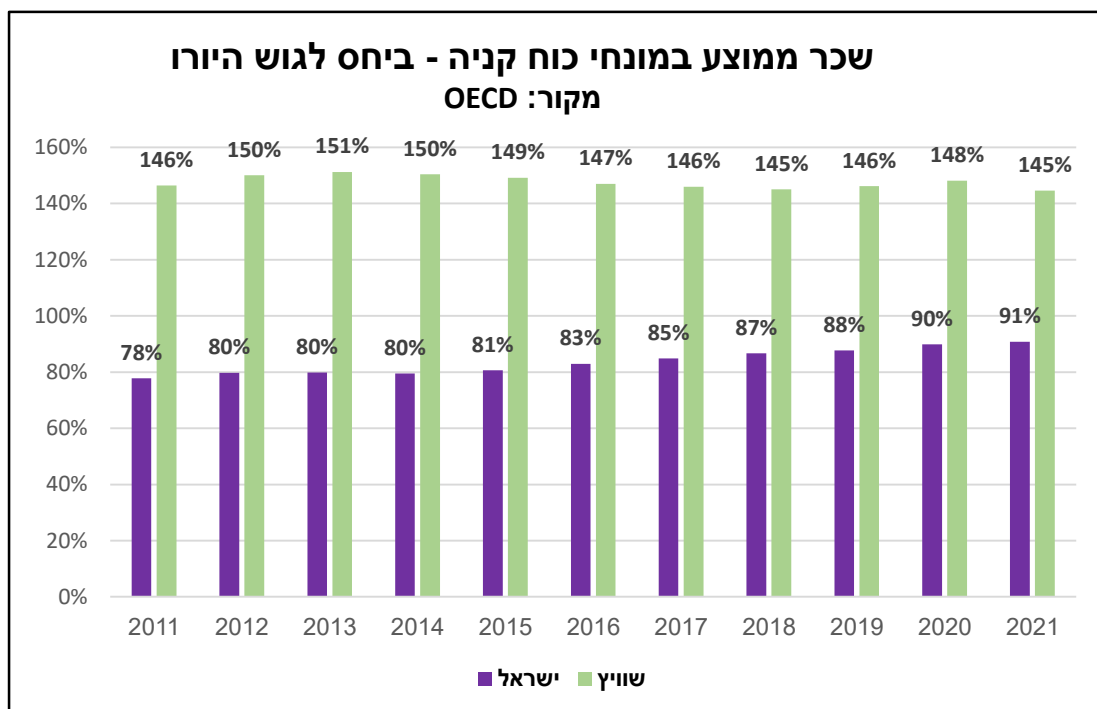
בתרשים הבא מוצגת רמת המחירים היחסית של ישראל ביחס לגוש היורו, ובמקביל ביחס למדינה קטנה באירופה שאיננה חברה בגוש היורו – שוויץ.

ההשוואה לגוש היורו תואמת את מה שכבר הצגנו בדוגמה הקודמת: רמת המחירים בישראל הייתה כמעט שווה ביחס לגוש היורו ב- 2011. עשר שנים לאחר מכן ב- 2021 רמת המחירים בישראל הייתה גבוהה בכ- 40% ביחס לגוש היורו.

לעומת זאת, ביחס לשוויץ הייתה רמת המחירים בישראל נמוכה בכ- 30% לפני עשר שנים. בשנת 2021 רמת המחירים בישראל עלתה גם ביחס לשוויץ והן הגיעו לכמעט שוויון.

מכיוון שרמות המחירים בשוויץ ובישראל כמעט שוות ורמת המחירים בישראל גבוהה ביחס לגוש היורו, משתמע מכך שרמת המחירים בשוויץ גם היא גבוהה ביחס לגוש היורו. בדומה לישראל, שוויץ היא מדינה קטנה שמסתמכת על ענפי יצוא מצליחים. כתוצאה מכך המטבע שלה (הפרנק השוויצרי) חזק ביחס ליורו, ולכן רמת המחירים בה היא גבוהה ביחס לגוש היורו. אולם יש להניח שהשוויצרים מוטרדים הרבה פחות מהישראלים ביחס ליוקר המחיה בארצם. את הסיבה לכך ניתן לראות בתרשים הבא שמציג השוואה של השכר הממוצע במונחי כוח קניה בשוויץ ובישראל, ביחס לגוש היורו.

במהלך כל העשור האחרון, השכר הממוצע בשוויץ במונחי כוח קניה היה גבוה בכ- 50% ביחס לגוש היורו. ראינו כבר שרמת המחירים בשוויץ הייתה גבוהה ביחס לגוש היורו. אולם במקביל הכנסתם של השכירים בשוויץ במונחי כוח קניה, הייתה גבוהה בהתאם. לפיכך תושבי שוויץ יכולים להיות אדישים ליוקר המחיה הגבוה בארצם, מכיוון שהם מקבלים פיצוי באמצעות הכנסה גבוהה יותר. זוהי תופעה נורמלית שניתן לראותה במקומות רבים. במדינות עשירות המחירים בדרך כלל גבוהים יותר ביחס למדינות עניות.

בישראל לעומת זאת המצב הוא הפוך. בשנת 2011 הייתה רמת המחירים בישראל שווה בקירוב לגוש היורו. מצד שני השכר הממוצע בישראל במונחי כוח קניה היה כ- 80% מהשכר הממוצע בגוש היורו. בשנת 2021 רמת המחירים בישראל הייתה גבוהה בכ- 40% ביחס לגוש היורו. השכר הממוצע במונחי כוח קניה באותה תקופה אמנם עלה, אולם הוא עדיין נמוך ביחס לגוש היורו ועומד על כ- 90% ממנו. כלומר השכירים בישראל מרוויחים פחות ביחס לשכירים באירופה, אך נאלצים להתמודד עם רמת מחירים יחסית גבוהה יותר.

התחזקותו של השקל בשנים האחרונות היא תוצאה ישירה של הצלחתם של ענפי הייצוא, שמביאה לעודף מתמשך של מט"ח בישראל. אולם מסתבר שהצלחה זו לא חלחלה לכלל השכירים במשק ולא הביאה לעליה בשכר, שיכולה לפצות אותם על העלייה ברמת המחירים היחסית.

השורה התחתונה

תובנה זו היא חשובה מאוד אם רוצים למצוא דרכים יעילות לטיפול ביוקר המחיה. הסיבה העיקרית לרמת המחירים היחסית הגבוהה בישראל היא התחזקות השקל ולא עליות המחירים בשוק המקומי. צריך להכיר בעובדה שהממשלה איננה יכולה לשלוט בשער החליפין של השקל, ולכן אין לה דרך אפקטיבית להשפיע על רמת המחירים היחסית. מצד שני הדוגמה של שוויץ ממחישה שניתן לחיות עם רמת מחירים גבוהה, כל זמן שרמת ההכנסה של כלל התושבים עולה בהתאם.

לפיכך השאלה הנכונה איננה מדוע ישראל כל כך יקרה, אלא מדוע הכנסתם של רוב הישראלים לא משקפת את הצלחתה הכלכלית של המדינה.

לקריאה נוספת:

[טבע כמשל - מדוע לא צומחות בישראל חברות רב-לאומיות?](#)